

Kronika

Iz zapiskov

Demokracija. Če govorim o demokraciji, nimam pri tem v mislih ravno tistih političnih sredstev, ki so bila zadnjih sto let nekak viden izraz evropskih in deloma ameriških borb za demokratična načela. Demokracijo pojmem širše; pojmem jo kot mišljenje, pomeni mi mejnik v razvoju, ki vrednoti naše nehanje v kulturnem in moralnem pogledu. Demokratično mišljenje je zlato jedro petstoletnih naporov novega veka in gre za tem, da poveže v udarec in zmagovit nazor vse tiste pojme, čustva in spoznanja, ki izpolnjujejo predstavo o sodobni, če hočete socialni etiki. Demokracija je vera modernega duha, je bistven element evropske kulture; delati zanjo, dograditi jo po vsebini in značaju, pomeni, graditi osnove tistega družbenega redu, ki verujemo vanj iz nagona po samoohrani in zaradi svoje organske povezanosti s svetlimi tradicijami mučeniškega, za srečo naše zemeljske domačije nenehno se žrtvujočega evropskega duha.

Prav radi tega me odbija demokracija kot geslo dnevne politike, kot opozicijska fraza, pa naj bo mišljena še tako iskreno. Odbija me kot visoko dvignjeni prst, ki kaže v izgubljeni raj, ne radi tega raja, pač pa radi vzmožene agitacijske uspešnosti. Odbija me to ravnanje ravno pri izobražencu. V teh časih je izobraženec poklican, da gradi, da — naj uporabim za naše razmere malo obilno besedo — da v smislu zajetih resnic zaneti revolucijo duha, ki naj pomladi rodove in jih osvesti ter utrdi. Prazna gesla pa krhajo ostrino sleherne presoje, uspavajo moči ter vrh tega zavirajo zoblikovanje jasnih nazorov. Prazna gesla so pesek v oči, so izgovor, prazna gesla so, pravilno pretehtana, le degradacija človeka.

Te misli se mi porajajo, ko dandanes ravno pri nas tolikokrat naletim na klic po demokraciji. Tisti, ki ga lahkega srca ponavljajo, bi se morali zavedeti dejstev, mimo katerih ne more nihče, ki dovolj resno in dovolj globoko premišluje o dogajanju na svetu.

Predvsem: Pol sveta je v rokah avtoritarnih režimov, skoraj vsa druga polovica pa že vpije po močni roki, po avtoriteti, ker je izgubila vero v moralo in pravo. Pojem avtoritete se prenaša v vnANJI videz, namesto da bi temeljil v kulturnih vrednotah človeštva, v njih človeški vsebini. Zato se poleg toliko drugih pojavov v družbenih in meddržavnih razmerjih rušijo tudi ustanove, ki so bile po prvotni zamisli tehtne, kakršna je na primer Društvo narodov. Zato smo tudi mi pred devetimi leti doživeli svoj šesti januar. Toda tega razvoja ne smemo smatrati za nekaj, kar je pri vrhu in kar pojde mimo, kakor huda ura. Zrušene možnosti sporazuma med narodi, ukinitve ustav — vse to so organski dogodki, ki po svoje menjavajo lice sveta in družbe, so delujoče, da, oblikujoče sile, ki morajo na kakršen koli način zadeti na močan, v družbenem dogajanju utemeljen odpor, če nočemo, da se njih usedline uveljavijo kot nove zakonitosti. Verjeti pa, da se bo lepega dne vse staro zopet vrnilo, ali krepiti vero v možnost tega, je znamenje politične nezrelosti. Ob slehernem dogajanju na svetu je treba na vse, kar se živo tiče našega življenja, odgovarjati sproti, toda ne s površno gesto ali frazo, z licem obrnjeno v preteklost; treba je na ostrini najhujšega odpora pribiti v bodočnost stremeče resnice, ki ne iščejo trpne resonance v množici, ampak so sposobne, predramiti jo, užgati v njej voljo. Poleg tega ravna vsak izobraženec napak, če včasih celo zaradi nekega bledega upanja na možnost političnega boja sam v sebi utesnjuje svoj nazor. Tako ravnanje utegne biti često le dokaz,

da ni vsebine in teže svojih načel niti svoje resnične povezanosti z njimi do kraja razmislil.

Kdor govori nadalje pri nas o demokraciji, naj se poprej vpraša, kaj je našemu človeku demokracija dejansko pomenila, koliko je bila kdaj koli njegova pristna potreba. In kateri naši politiki so bili zares taki njeni glasniki, da so jo kot živo pravico zakoreninili v zavesti ljudstva. Bojim se, da bo odgovor na obe vprašanji skoraj povsem negativen. Demokracija je ostala pri nas kljub demokratskemu čustvovanju množic kulisa brez filozofsko izpolnjenega ozadja in, če izvzamemo Kreka, je ni nihče oživil v naši družbi kot sintezo socialnih resnic in pravic, ki bi bila nositeljica kakršne koli množične dejavnosti. Dejanja naših političnih strank so dovolj jasen dokaz, da je bila demokracija zanje le slučajen način družbenega sožitja, skratka bolj ali manj prikladna upravna šablona. Kajti demokracija ni to, da kadar koli lahko izliješ svojemu nasprotniku vedro blata na glavo, da lahko nergaš, grizeš in zabavljaš, da z demagoško gesto sviraš na množici kakor na poslušnem instrumentu in da se slednjič neodgovorno igraš z ljudskim zaupanjem. Ravno zaradi tega, ker je demokracija prav za prav nivo, ker je stanje, ko preprost človek stopi v tvojo bližino kot tebi enak, ko po pose-
dovanju svojih zastopnikov celota sama uravnava svoje življenje, prav zaradi tega bi bilo treba pomisliti najprej na to, kako vzgojiti naše ljudstvo k resnični demokraciji. Z drugimi besedami, kako ga vključiti v vrsto tistih narodov, ki so danes nedvomno edini nosilci in edini branik svetih tradicij evropske kulture.

Temu razmišljanju pa se nujno priključuje še to, da si mora vsak, komur gre res za demokracijo, biti na jasnem predvsem glede pogojev v družbi, ki bi mogli biti nosilci bodoče demokracije. Kapitalizem je v povojni dobi stopil na mesto nekdanjega absolutnega gospodarja — aristokracije. Avtoriteto stanov je zamenjala avtoriteta kapitala. Načelo moči, načelo oblasti je v življenju narodov že skoraj do kraja porušilo načelo resnice. Odtod smeri novodobne politike, ki se izmika nadzorstvu javnosti in ki je v fašističnih državah dozorela v izrazit, opovlaščen aristokratizem. Ta razvoj je ubil vero v moralo in pravo, s tem pa je hkrati razdril vse realne osnove za demokratizacijo družbe. Zaradi tega moreno smatrati dobo demokracije v okviru kapitalističnega sestava za zaključeno; v tem sestavu so demokratična načela prenehala biti živa razvojna vzmet, ponekod pa so bila ponižana celo v smešno dekoracijo, v nazor s pridržkom.

Že Masaryk je v prvih letih svojega vladanja izrekel bojazen, da se kapitalizem ni iz zgodovine bržkone prav tako ničesar naučil kakor nekdanja aristokracija. Kot odkrit nasprotnik gospodarskega in socialnega anarhizma je videl, da se kapitalizem ne bo obdržal kot dokončna oblika družbe in da vodi razvoj v socializacijo. To spoznanje odreja slehernemu demokratično mislečemu človeku njegov prostor pri današnji ločitvi duhov. Zdaj ne gre za toliko bolj ali manj pomembne dnevne stiske in nadloge, še manj pa za prazno opletanje z gesli. Borci se pri naskoku ne menijo za praske, ki jih jim je prizadejalo trnje. Zdaj gre za celoto, za tisti svet v bodočnosti, ki bo v njem demokratični nazor mogel doseči popolnejšo realno obliko kakor v preteklosti. S poglobitvijo pogledov na svet in z iskrenostjo pred samim seboj bomo dosegli v sebi moč, da bomo sprejeli ta boj za celoto kot ljudje, ki smo svoje resnice doumeli kot kulturne vrednote ne pa le kot politična sredstva.

Ferdo Kozak.